

lijk was goed te merken dat 'Ons program' uit 1923 verwerkt was, want de passages over de vrijheid van godsdienstige overtuiging die uitgedrukt behoorde te worden in de kerkelijke reglementen, en de gewetenstucht keerden terug (art. II en IV). Een opvallend verschil tussen de artikelen over de gewetenstucht was echter, dat het concept-beginselprogram van 1937, neergelegd in een rapport, voorzien was van een minderheidsstandpunt. Het meerderheidsstandpunt luidde dat de gewetenstucht in een protestantse kerk zo'n groot goed was, dat binnen haar muren daaraan geen geweld mocht worden gedaan. Om die reden diende de beslissing omtrent het blijven in het ambt en de kerkelijke gemeenschap in laatste instantie te worden overgelaten aan het persoonlijk geweten van de door de kerkelijke organen ter verantwoording geroepene. B.J. Aris en J.H. Smit Sibinga tekenden voor het minderheidsstandpunt dat gewetensvrijheid zo'n kostbaar goed was dat 'slechts' bij excessen ontzetting uit het ambt en uit het lidmaatschap van de kerk mocht en moest mogelijk zijn.⁶² Terecht legde Smit Sibinga de vinger bij de ontwikkeling in de denkbeelden in vrijzinnige kring. Ten aanzien van het program uit 1923 was er namelijk ook in het meerderheidsrapport een verschuiving te bespeuren. Dacht men in 1923 nog niet aan kerkelijke uitspraken over de tucht, het meerderheidsrapport ging er nu ook van uit, al wilde het er nog geen kerkrechtelijke gevolgen aan verbinden.⁶³

Uit de notulen van de studiecommissie voor het kerkprobleem blijkt dat de leden meer met elkaar van mening verschilden dan het rapport doet vermoeden. Horreüs de Haas verklaarde zelfs dat men 'het over de beginselen niet eens was en evenmin over de interpretatie'.⁶⁴ Aan het feit dat Horreüs de Haas zich neerlegde bij bepaalde formuleringen, dankte de beweging volgens Beversluis een bezwering van het gevaar van een scheiding van links en rechts. Dat nam niet weg dat de onderhuidse verschillende interpretatie later explosief tot uitbarsting kwam. Op de algemene vergadering van 1937, waarop het rapport in bespreking werd gegeven, sprak K. Strijd reeds zijn verbaazing uit over de plotselinge verdwijning van de links-rechts tegenstellingen. Hij vreesde dat de utiliteit de principiële trouw van de commissie bij de besprekingen had verdrongen. Bij de bespreking van het rapport meldde Eedmans zich aan als eerste debater. Hij zei de vermelding van de artikelen 5 en 32 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis gemist te hebben. 'Het komt hem inopportuun voor dat het rapport in art. 4 een synthese tracht te bereiken van gezag en vrijheid, iets dan in 400 jaren nog nimmer is gelukt. De verabsolutering van het gewetensgezag acht hij in kerkpolitiek opzicht gevaarlijk voor de vrijzinnige hervormden. Overbodig lijkt hem alles wat de bestaande

62. Beversluis, *Een halve eeuw*, 142vv; Bartels, *Tien jaren strijd*, 129vv.

63. Bartels, *Tien jaren strijd*, 135.

64. Notulen van de studiecommissie inzake het kerkprobleem, 15-3-1937, 1v.